

הלכה ערוכה

תשובות ופסקים שנתבררו בבית ההוראה

פרשיות הקת - בלק תשפ"ב | גליון כ"ב

שז"ת ערוכות בקצרה

הכרעות בדורות ותשובות קצרות שנתקבלו ונשמעו
מפי מורינו הגאב"ד שליט"א בקו בית ההוראה

שאלה: בירך שהנ"ב באולם שמחות, בבנין שיש בו כמה
אולמות שמחה, וממשיך לאולם אחר. האם צריך לחזור
ולברך שהנ"ב על מה שיאכל שם?

תשובה: צריך לחזור ולברך, אף אם היתה דעתו
להמשיך ולאכול באולם השני. ואף ששני האולמות
נמצאים תחת קורת גג אחת, יש להחשיב את המעבר
מאולם לאולם, כמעבר מבית לבית, כיון שכל אולם
הושכר למחותנים אחרים (ע"פ דברי הגרשו"א זצ"ל
המובאים בשש"כ פנ"ד הערה כ"ו, בהגדרת "מבית לבית",
ודלא כריהטת לשון המ"ב (סי' קע"ח ס"ק י"ב) ופסק הבעל
החכמה ח"ו סי' ע', שהכל תלוי בקורת גג אחת).

*

שאלה: משכיר דירה בבנין ישן, ומערכת החשמל
המיושנת אינה מאפשרת להדליק את הבוילר יחד עם
תנור אפייה. האם עליו לגלות זאת לשוכר?

תשובה: זה נחשב למום נסתר, ולכן צריך לגלות
לשוכר, אפילו אם הבנין ישן, ונמצא בשכונה של בתים
ישנים. המשכיר אינו יכול לטעון שעל השוכר להבין
בעצמו, שזהו המצב בבנין ישן, מפני שבדרך כלל גם
בדירות המצויות בבניינים ישנים, החליפו הבעלים
במשך השנים את פקקי החשמל, כדי להתאימם
למציאות החיים ולצריכת החשמל המוגברת הנהוגה
כיום.

*

שאלה: משקפיים שהתקעמו בשבת, באופן שאי אפשר
ללובשן, ויש לו מספר גבוה. האם יש מקום להתיר לומר
לגוי ליישר מעט את המשקפיים, כך שאפשר יהיה
לפחות ללבושן על ידי הדחק?

תשובה: אסור. ואף שמותר לומר לגוי לעשות איסור
דרבנן לצורך גדול (שו"ע או"ח סי' ש"ז סעי' ה'), היות
והמשקפיים אינן ראויות כלל ללבישה, יש איסור תורה
ליישר אותן, כך שיהיו ראויות לשימוש (כמו שפוד
שהתעקם הרבה - בה"ל ר"ס תק"ט), ומסתבר שאסור
מה"ת, אפילו אם יהיו ראויות לשימוש אחר היישר,
רק על ידי הדחק.

תשובה ערוכה

מאת מורינו הגאב"ד שליט"א

צרירות דם בעופות

שאלה: אני מקפיד לקנות עופות בהכשרים המהודרים ביותר. למרות זאת, אני
נתקל פעמים רבות בתוך העוף, בגושים של דם קרוש. האם יש חשש שעופות
אלו לא נמלחו כראוי, ומה עלי לעשות בנוגע לגושי הדם. כמו כן, בזמן אכילת
העוף נתקלים לפעמים בורידים של העוף בצבע שחור. ברצוני לדעת האם חייבים
להוציא אותם לפני האכילה.

מקור הדין

בגמ' (חולין צ"ג ע"ב) מצינו: "האי אומצא דאסמיק, חתכיה ומלחיה, ואפילו לקדרה
שפיר דמי". מפרש הרא"ש (שם סי' י"א): "אומצא דאסמיק מחמת מכה, שהוכתה
הבהמה מחיים, ונתקבץ שם הדם והאדים הבשר". למדנו, שאם יש בבהמה מקום
שנצטר ונתקבץ בו דם, צריכים לחתוך את אותו מקום לפני המליחה.

וכך נפסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' ס"ז סעי' ד'): "נצטר הדם מחמת מכה, אסור לבשלו
עד שיחתוך המקום וימלחנו יפה, אבל מותר לצלותו בין בשפוד בין על גבי גחלים, אפילו
בלא חיתוך ומליחה". טעם הדבר שצריך לחתוך את מקום החיתוך לפני המליחה,
מבואר בטור (שם): "שכיון שנצטר הדם, אין לו פתח לצאת, עד שיחתוך בו".

בספר בית דוד (הו"ד בדרכ"ת שם ס"ק ל"ב) מפרש, שכוננת המחבר כמה שכתב
שצריך לחתוך המקום: "אינו רוצה לומר שיחתוך כל אותו המקום שנצטר הדם, וישליך
אותו לתבואה, אלא רצונו לומר שיחתוך אותו מקום שתי וערב, כדי שיוזב הדם".

כשנמלח יחד עם צרירות הדם

בשו"ע לא מבואר, כיצד יש לנהוג, אם הבשר נמלח כבר, בלא שנחתך מקום
הצרירות. ע"פ פסקי הש"ע והרמ"א במקומות אחרים, לענין היתר שנמלח עם איסור
(סי' ק"ה סעי' ט'), ורידים שנמלחו עם הבשר (סי' כ"ב סעי' א'), ולב שנמלח עם בשר (סי'
ע"ב סעי' ב') עולה, שיש להסיר את צרירות הדם, וכן לקלוף את הבשר שסביבותיו (בעובי
קש), כיון שהמליחה מבליעה את הדם לתוך השכבה החיצונית של החתיכה. אם לא
הסירו את צרירות הדם, ובישלו כך את הבשר, נאסר הבשר כולו באכילה (ואם בישלו אותו
עם חתיכות נוספות, צריך ששים כנגד כל החתיכה שבה נצטר הדם, כדין איסור דבוק, כדאיתא
בשו"ע סי' ע"ב סעי' ג' לענין לב).

המשך בעמ' ד'

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

משיבים כהלכה

תשובות מרבי בית ההוראה
בשאלות שנשאלו בקו הלכה למעשה

הרה"ג ר' חיים גרינפלד שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
מו"ץ בקהילת ויזניץ בני ברק

דברי קדושה שמצוטטים בהזמנות ועיתונים

שאלה: הצטברו אצלי בבית, הרבה הזמנות, עלונים ועיתונים וכיו"ב, ששמרתי עליהם משום דברי קדושה שמוזכרים בהם. ברצוני לברר אם הם טעונים גניזה, ומה הכלל בזה?

תשובה: נסדר כמה כללים בדני 'כתבי הקודש', ונדון בדברי הפוסקים, כיצד ראוי לנהוג הלכה למעשה.

א. כל כתב מ'כתבי הקודש' [ובכללם - פסוקים, אגדות חז"ל או פסקי הלכה, ואף אם הם מעובדים בשפה קלה] הכתובים בכל לשון, ובכל כתב, בין בכתב יד ובין ע"י דפוס - יש בהם קדושה, וטעונים גניזה (יור"ד, סימן רע"ט ס"ז סק"ז, ומשנ"ב סימן מ' סק"ד). אלא שיש פוסקים שהקילו בדפוס (שו"ת מהרש"ם ח"ג שני, הוות יא"ר קפ"ד), ובפרט בזמנינו, שמופעל ע"י החשמל, ויש לצרף שיטת זו לסניף היתר, כדלקמן. דין השמירה על קדושתם, ולמד מהפסוק (דברים י"ב ב) אבד תאבדון את כל המקומות וכו' לא תעשושן כן לה' אלוכם, ומכאן, שהמאבד את השם, בכל אופן שהוא, עובר בלאו זה.

גם שאר כתבי הקודש, נכללים באיסור זה, אף שלא כתוב בהם שם ה'. [המג"א (פי ק"ד סק"ט) הוכיח מהרמב"ם שהאיסור בהם מהתורה (ספר המצוות, מצוה ס"ה). אך ברמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ו ה"ח) מבואר שאיסורו רק מדרבנן, וכן כתבו החינוך (מצוה תל"ז) והתשב"ץ (ח"א ס"א)]. כמו"כ, צריך לנהוג בהם בכבוד הראוי, ואסור לכותמם, וכמו שמצאנו בחז"ל (ר"ה יח) שקבעו יו"ט, ביום שביטלו 'אדרכתא' משטרות (שהיו מוזכרים שם שמים על השטרות, והגיעו לידי ביוון).

ב. אלא שיש אופנים, שאין חייבים בגניזה, וכלהלן:

חלק מפסוק: בפי רבים שגור, שכל ג' תיבות מפסוק, טעונים גניזה (והמקור לזה הוא, שאף ג' תיבות צריכים שרטוט (גיטין ו), וביאר הרמב"ן שהחובב לשרטט, הוא מדין הקדושה שיש בהם). אך זה דווקא אם יש משמעות לג' תיבות אלו. לדוגמא, אם כתב "מים קרים על", שלא נגמר הענין עד שיכתוב תיבת "פשו", אינו טעון גניזה (פתחי תשובה סימן רפ"ד סק"י בשם הרשב"ש). ולהיפך, אף ב' תיבות שיש בהם משמעות, נחשב כפסוק, כגון "והלכת בדרכיו", ודברת בם" (שכתב בשו"ת רשב"ש שם, שלא התברר אם יש קדושה בשתי תיבות, ונראה שאם יש בהם משמעות, טעונים גניזה).

לצחות הלשון ומליצה: אף אם כתב יותר מג' תיבות, אך כונתו רק לצחות הלשון, כגון "נפלה עטרת ראשנו" שנכתב במקורו על חורבן ביהמ"ק, והכתב משתמש בפסוק להביע את צערו. או לשם ברכה, כגון "ברכה לראש משביר", וברכת "והסירתי מחלה מקרבך", וכל כיו"ב, אין טעונים גניזה, כיון שאין כונתו לציטוט דברי הפסוק, אין בהם קדושה (שו"ת שבה"ל ח"י קס"ו).

משנה לשון הפסוק: אם משנה מלשון הפסוק, כגון "ברוכים הבאים בשם ה'", במקום "ברוך הבא", או "עוד ישמע ביהר"י יהודה", במקום בער"י, נמצא שאין כאן פסוק, ואין טעון גניזה. (צדקה ומשפט פמ"ז הערה ע"ט).

לא נכתבו לשם לימוד: פסוקים שאין בהם שם ה' - יש שהקילו בהם, שאם לא נכתבו לשם לימוד, אין בהם קדושה (תשב"ץ ח"א ס"ט), ויש שהחמירו בזה (משמעות השו"ע יור"ד רפ"ג ס"ד). אך גם לדעת המקילים, אסור לנהוג ביוון וגנאי (שו"ת דברי יחושע סמ"ח).

ג. בעת, נסכם את העולה לדינא בשאלת השואל:

הזמנות לחתונה: אם הפסוק נכתב כמליצה וצחות הלשון, כגון יום ג' לסדר "והיה זרעך כעפר הארץ", וכיו"ב, או שיש שינוי מלשון הפסוק, אינן טעונות גניזה. אך אם יש משמעות לחלק שהכתב ציטט, צריך לשמור על קדושתו, ולגוננו. אלא שיש לייצג שיחתוך מההזמנה רק את החלק הזה ויגוננו, ואת השאר יכול להשליך,

[ואף שבמשנ"ב (סימן מ"ב סק"ג) כתב שהמתחיל לכתוב חידושי תורה, כל הדף נתקדש, וכולו טעון גניזה, ולא מועיל בזה תנאי, מ"מ מסתבר שלענין זה יש להקל ולסמוך על הפוסקים הנ"ל שהקילו בדפוס, וכן נהג הגרשו"א זצ"ל (מובא בהלכות שלמה פ"ב הערה 72)]. אלא שאינו צריך להקפיד להניח בגניזה רק את חלק הפסוק, ויכול לצרף ולהניח את ההזמנה כולה בגניזה, ואין זה ביוון לקדושה, כיון שדברי החול ינדונים כ'כיסוי' לדברי הקדושה (הגר"ש זצ"ל, מובא בספר גני הקודש).

כתב אשורית: אף שלכתחילה אין לכתוב בכתב זה (כ"י יורה דעה סימן רפ"ד, ובהזמנות למצווה - נחלקו הפוסקים, עיין בשו"ת רב פעלים ח"ד סל"ב, ושו"ת כתב סופר אבהע"ז ס"א) מ"מ בדיעבד אין טעון גניזה (חלקת מוחקק סימן קכ"ה סק"ח).

עיתונים: פשוט שאינו צריך לחפש ולבדוק אם יש בעיתון מאמרי חז"ל. ולא רק באופן שעדיין לא קרא כלל בעיתון, ולא השתמש בו, שאין זה אלא 'הזמנה לתשמיש קדושה' (שו"ת אבני"ז ס' ע"ו), אלא אפילו כבר עיין בו, מותר להשליכו, ויש לתלות שאין בו דברי תורה, והוי ספיא דרבנן ולקולא, ואף שיכול לבדוק ולברר - במקום טירחא אין צריך לברר, ואף שיש מחמירים שאיסורו מהתורה, מ"מ יש לצרף שהקילו בדפוס. [אך לכאורה אין להתיר מצד 'ביטול ברוב, כמו בספר תורה שנאבדה בו אות פסולה, כיון שזה שייך רק כשדנים על הס"ת עצמו, אם כשר או פסול, משי"כ כאן שיש מציאות של כתבי הקודש בביוון, לא שייך להקל משום זה (ולא כמו שהאריך בספר מגילת ספר, תערובות סימן ק"ד, בשם החת"ם בדן אחרות שנכתבו בפסול ונאבדו, יעו"ש באריכות)].

ואם נדפסו באופן שמוחזקים התורה (כגון מוסף "תורני", או מדורים תורניים) טעונים גניזה, שהרי נדפסו לשם לימוד. אך מאמרי חז"ל המפורזים בין דברי חול שבעיתון, ולא נכתבו לשם לימוד, אין טעונים גניזה (ואף שיש מחמירים בזה, מסתבר שגם לענין זה יש לפסוק על הפוסקים שהקילו בדפוס). אכן, אסור לנהוג בהם מנהג ביוון, ויניחם בשקית, וכך ישליכם לאשפה (כך פסק בעל "שבע הלוח" בתשובה לספר גני הקודש, וגם כונתו בשו"ת ח"ה סק"ב יעו"ש).

הרה"ג ר' יחושע צבי הלוי יושעף שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
ומו"ץ ורו"ב דקהילת סאטמאר בני ברק

הזיק 'פלטת-שבת' בשרית ע"י חימום תבשיל חלבי

מעשה שהיה בהג השבועות שעל"ש: ראובן ביקש רשות משמעון, להניח תבשיל חלבי על 'פלטת-השבת' שבביתו. במהלך החימום, עלו רתיחות מהקדירה וזכו על הפלטה. הפלטה אמנם היתה מכוסה בנייר כסף, אלא שהיו דבוקות עליה חתיכות בשר ושאריות מזון, והחלב זכ עד מתחת לנייר כסף. נמצא שע"י זיבת החלב על הבשר, נתבשלו יחד הבשר והחלב, והפלטה נאסרה מבליעתם.

ויש לברר, אם ניתן להכשיר את הפלטה ע"י הגעלה, או שצריך ליבון המור. ואם יתברר שאין את האפשרות להכשירה, יש לדון אם שמעון יכול לתבוע מראובן, שישלם על הנוק.

תשובה:

א. תחילה נעייין אם ראובן חייב על הנוק. שמצד "אדם המזיק" אין לחייבו, כיון שלא הזיק בדיים, אלא שיש לחייבו מצד ממונו שהזיק, ותולדה של "אש", כמבואר בשו"ע (ח"מ, סימן ת"ח ס"א): "אש הוא ממונו שהולך למרחוק, ומזיק ע"י הרוח שמוליכו, לפיכך כל הדומה לו, שהוא ממונו והולך ומזיק הוא תולדתו".

אך יש לדון, שמה יש לפוטרו מדין 'הזיק שאינו ניכר', שקיי"ל 'דלאו שמיה הזיק'. ומה שקנסו חכמים לשלם, הוא רק במזיד ולא בשוגג (עיין גיטין נ"ג, ובשו"ע סימן שפ"ה). ולפי"ז, שמה יש לפוטרו, כיון שלא ניכר מאומה על הפלטה. אך עיין בפתחי תשובה (סימן שפ"ה סק"א) שהביא בשם הפמ"ג (כפתיחה, בהנהגת א"ה סוף סדר ב) שמצדו בדיון התוחב קף הבלועה מאיסור, לתבשיל היתר של חברו, שדינו כהזיק הניכר, משום שטעם האיסור מורגש. ולכאורה הוא הדין כאן, שהרי החלב נתן טעם בבשר.

והאמת, שבנידו"ד, שמעשה הנוק היה ניכר, שהרי ראינו את זיבת החלב עד הבשר, תלוי במחלוקת הרמב"ן ותוס'. שהרמב"ן סובר (בקונטרס דינא דגרמי)

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

שיהיוק שאינו ניכר, היינו כל שגוף החפץ לא נשתנה, ולפי"ו, גם כאן נידון כהיוק שאינו ניכר. אך לדעת התוס' (ב"ב ב: ד"ה והייב, וב"ק ק: ד"ה הייב) הגדרת 'היוק שאינו ניכר', תלוי אם ה'מיוק' היה ניכר בעת הנוק, וכל שבשעת מעשה היוק ניכר שהוא מיוק, דינו כהיוק ניכר, אף שהתוצאה אינה ניכרת.

ואפשר שחייב אף לדעת הרמב"ם. שהרי "במזיד" קנסו אף בהיוק שאינו ניכר, ושמה יש לחייב את ראובן, מצד שדינו כמזיד, שהרי מצוי ססיר חלב עולה על גדותיו בעת רתיחתו. אלא שנחלקו האחרונים, אם קנסו על 'פושע' כמו שקנסו את המזיד. שדעת החזו"א (ב"ק סימן ה) שהקנס גם בפשיעה, וכ"כ המהרש"ם (ח"ה סימן י"א). ובשו"ת יד חנוך (סימן מ"ב) הוכיח מהתוס' (פנהדרין ל"ג ע"ב) שכתבו, שהדין שטעה דינו כמזיק, "משום שלא דקדק בהוראותיו", ומוכח שאם פשע חייב, אף שגורמים, ודינו להזיק. אך החזו"א (סימן צ"ט סק"ו) כתב שרק המזיד חייב, אבל הפושע פטור, אף שקרוב למזיד, והחזו"א דייק כן מלשון הרמב"ם שכתב (חובל ומזיק, פ"ה ה"ג) "שלא קנסו אלא המתכוון להזיק מדעתו", ומשמע שקנסו רק במזיד.

אלא שיש לדון מצד אחר, שראובן פטור. כיון שלא הניח בעצמו את התבשיל על הפלטה, אלא נתנו לשמעון, בעל הפלטה, ושמעון הוא זה שהניחה שם. ומה שיש לדון בזה: א. אם באנו עליו מצד נוקי איש - יש לדנו כשולח את הבעירה ביד פיקח, שהשולח אינו חייב, כיון שמסרה לבן דעת. ב. ואם באנו מצד דיני שומרים, ודינו כשואל שחייב גם באונס, [ועיין פתחי תשובה, סימן נ"ה סק"א, שהביא מתשובת חת"ם: "לא נאמר דיני גרמא, אלא באיניש דעלמא - המזיק לחבירו, אבל מי שבא לידו בתורת שמירה, חייב אפילו על צד החוקה ונפלאה"]. ומה שלא עשה 'קנין' על השמירה, אין זה סיבה לפוטרו, וע"פ מה שכתב הגתיה"מ (סימן ש"מ סק"ח) שהשואל מתחייב באונסין, בעצם זה שהתחיל להשתמש באש, ואף שלא משך, ואף שלא משך, מוצד 'שאלה בבעלים', שהרי שמעון בעל הפלטה, שימשו בעת תחילת השאלה, ועיין בשו"ת חלקת יואב (ח"ב סימן צ"ט).

ובצירוף כל הנ"ל, לא ברור שיש לחייבו על היוק הפלטה.

ב. ואחר כל הדברים האלה, יש לדון אם אפשר להכשיר את הפלטה ע"י הגעלה (ברותחו), או שצריך דווקא ליבון חמור (להעביר עליו אש, עד שיתאדם, והיו ניצוצות ניתוין). שהרי פשוט שאם שורת הדין מחייבת ליבון חמור, לא שייך לבצע הכשרה זו בפלטת שבת, ואין לה תקנה, ויחשב כמי שהזיק את הפלטה.

ונציין בקצרה: הכלל בדיני הגעלת כלים, שכל שנבלע בכלי באמצעות 'מים' (בד"כ ע"י בישול), מכשירו ע"י הגעלה במים, שיכבולו כד פולטו. וכל שנבלע ע"י חום האש, בלא רותב, צריך ליבון חמור. ובאופן שהאיסור עצמו לה וצולו כמשקפה, ונבלע בכלי - נחלקו הפוסקים, (בדעת הרמ"ע מפאנו, הובא בש"ך יו"ד סימן קכ"א סק"ח). שדעת רעק"א (בהגהותיו לשו"ע יו"ד סימן קכ"א), שאין להכשיר בהגעלה, כיון שגוף האיסור נבלע בעצמו, בלי אמצעי. ודעת החת"ם (יו"ד ק"א), הובא בפת"ש סק"ז) שמכשירו בהגעלה, כיון שהבליעה ע"י דבר לח ודינה כבישול. והכריעו הפוסקים להקל (עיין פמ"ג א"ח תנ"א א"א סק"ב, ומשבו"ז סקט"ו. ובפרי תואר סק"ו, ומקור חיים תנ"א סק"ג, ובחזו"א א"ח סימן ק"ט סק"ט).

אלא שיש להעיר, שהפלטה מצופה באמייל, ונחלקו הפוסקים אם הגעלה מועילה בלא רותב, צריך תשובה סימן קכ"א סק"ז), משום חלקי החרס שבציפוי האמייל. אך למעשה המנהג להקל, (ורק לגבי חמץ המנהג להחמיר, עיין במשנ"ב סימן תנ"א בהגהה לסעיף כ"ג, וכ"כ המהרש"ם ח"ה סימן נ"ג, ושבת הלוי ח"ב סימן מ"ג).

עלה בדינו, שאין צריך ליבון חמור, ויכול להכשירו בהגעלה, (שיפעיל את הפלטה לחום המירב, ואח"כ יערה עליה מים שמבבעים מרתחתו, ישירות מהקומקום שמופעל במצב רתיחה). ונמצא שאינו כ'מזיק', שהרי יש תקנה להזיקו.

ובאמת, שאפשר להשתמש בפלטה גם ללא הגעלה. ע"פ פסק הרמ"א (יו"ד סימן צ"ב ס"ו) שאין בליעה יוצאת מכלי לכלי בלא רותב, אלא שיש להחמיר לכתחילה שלא יגעו הקדירות זו בזו, שמה יזוב רותב תחתיהן ויאיסרו. והיה מקום לדון שיש להקל לכתחילה, לאחר שהיית כ"ד שעות, שאז אין לחשוש שמה יזוב רותב ביניהם, כיון שבכל אופן יהיה מותר בדיעבד, ועכ"פ אם יכסה את הפלטה בנייר כסף, מותר לחמם עליה תבשילים ומאכלים.

הרה"ג ר' נפתלי צבי מוטצען שליט"א

דומ"ץ בבית ההוראה

ודיין בבני ברק ובקרית גת

תשלום על בגד שניזוק ממוסמר שבלט מהקיר

מעשה שהיה: אשה שנכנסה לחנות, נתקלה במסמר שבלט מהקיר, ונגרם היוק לבגד יקר שלבשה. כשהלכה להתלונן אצל המוכר, התנצל בפניה, ושילם מיד את הנוק בטבין ותקילין.

ונשאלת השאלה, האם המוכר היה צריך לשלם על הבגד שניזוק? ואם יתברר הדין שפטור, יש לדון אם צריך להחזיר לו את כספו, או שמה מותר הניזוק להשאיר את התשלום בידו?

תשובה: מצד הדין, יש מקום לפטור את בעל החנות מהתשלום, אלא שאם שילם, מותר לניזוק להחזיק את התשלום בידו, ואינו צריך להחזירו למוכר.

ביאור הדברים:

נוקי כלים עבור, האם יש חיוב תשלום לצאת ידי שמים: מצד הדין, פטור המוכר לשלם על הנוק, משום שהמסמר נידון כדיון 'בור', וככל אבן שמונתה ברשות הרבים - כמבואר בשו"ע (ח"ו"מ סימן ת"א), ואינו מחויב לשלם על הבגד, שהרי בור פטור על הכלים - כמבואר בשו"ע (סימן ת"ו סכ"א).

ויש לעיין, אם יש עליו חובת תשלום, שהרי לכאורה לא גרע מכל מזיק ע"י גרמא, שיש בו חיוב לצאת ידי שמים, כמבואר בב"ק (נה): ובשו"ע בכמה מקומות. ובפתחי תשובה (סימן כ"ח) הביא מהשנות יעקב (ח"א סימן קמ"ו) שחייב זה רק מדרבנן, אך בתרומת הכרי (סימן ל"ד) כתב שהוא מהתורה.

ודוע שנחלקו בזה האחרונים. הברכת שמואל (ב"ק סימן ט) כתב שבכל היוק כלים עבור שפטור, חייב לצאת ידי שמים, והביא שם שהגר"ח הסכים לו בזה. ועיין עוד בחידושי הר"ם (ב"ק נה): שכתב בדין 'טמון באש', שיש חיוב לצאת ידי שמים, משום גרמא, ולכאורה ה"ה כשניזוק כלים עבור. אך החזו"ן איש (ב"ק סימן ט) נוטה לומר, שלכל מזיק שפטרנו התורה מתשלום, אין חיוב לצאת ידי שמים (אך כתב כן בלשון אפשה, יעו"ש).

האם מהני תפיסה בנוקי גרמא: ובנידו"ד - אם בעל החנות לא ידע על המסמר שבלט מהקיר, דינו כמזיק בגרמא בשוגג, שבוה בלאו הכי פטור לצאת ידי שמים, כמוש"כ החזו"א (ב"ק סימן ה), אך אם ידע שיש כאן מסמר שיכול להזיק, יש לדון האם מוטל עליו חיוב תשלום, לצאת ידי שמים, ואכמ"ל.

והנה בכל מזיק ע"י גרמא שחייב לצאת ידי שמים, ובא הניזוק ותפס מהמזיק - דעת הש"ך (סימן כ"ח סק"ב) שעליו להשיב את הממון למזיק, ואין כאן זכות תפיסה. אך רעק"א שם הביא שיש חולקים, וסוברים שהתפיסה מועלת לניזוק. ועיין שו"ת מהרש"ם (ח"א סימן ק"ס) שהתופס יכול לטעון 'קים לי כהשיטות דמהני תפיסה', וכ"כ עוד גדולי אחרונים.

כשחייב רק לצאת ידי שמים, וטעה ושילם, האם יכול לתובעו בחזרה: יש לדון אם המזיק שילם, ואח"כ טוען שלא ידע שמעיקר הדין היה פטור, והחייב שיש עליו הוא רק לצאת ידי שמים - שהקצה"ח (סימן ע"ה סק"ג) הביא דעת הבית יעקב (סימן ט) שדינו כנתינה בטעות, וכן הביאו הפת"ש (יו"ד סימן קס"א סק"ג), אך הקצה"ח חולק, ומדמה דין זה לדבר שלא בא לעולם, שאם תפס, אינו יכול להוציא, מחמת הסברא דניחא ליה דליקום בהימנותיה, א"כ הוא הדין בדבר שיש חיוב לצאת ידי שמים, או אומרים שמסתמא הסכים בדעתו לשלם בכל אופן, אלא שכעת רוצה לחזור בו.

ובזה באנו להכרעת הדין בנידון דידן, שכיון שכבר קיבלה את התשלום מבעל החנות, והיא מוחזקת בכסף, אינה מחויבת להחזיר מאומה לבעל החנות, שהרי יש לה טענת 'קים לי' שיש חיוב לצאת ידי שמים בנוקי כלים, בצירוף טענת קים לי כהסוברים שתפיסה מועלת בחיוב זה, או קים לי כהקצה"ח, שהמוכר אינו נאמן לומר שלא הסכים לשלם רק משום החיוב לצאת ידי שמים.

ובאמת שיש לדון אם סברת הקצה"ח שייכת כאן, שהרי לפי הרבה שיטות אין עליו חיוב לצאת ידי שמים, וא"כ אין כ"כ את הסברא שניחא ליה דליקום בהימנותיה. אך מכל מקום נראה, שכיון שנוכחנו לראות ששילם מיד, ולא הלך לשאול בדיינים אם חייב לשלם, א"כ מסתבר ששילם בשביל לספק ישירות טוב ללקוחותיו.

תבנא לדינא, בצירוף כל הסברות הנ"ל, נראה שאם בעל החנות שילם לאשה, מותרת להחזיק בכסף, ואינה צריכה להחזיר לו את התשלום.

תשובה ערוכה

// המשך

וכך כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ק"א): "אם אוסר דיעבד להצריך ששים נגד האדמת בשר, ודין חתיכה עצמה נעשית נבלה, בזה עיין באחרונים שהעתיקו בשם בית הלל, דאם בשלו בלא חתיכה ואחר הבשול נמצא שנצטרך הדם, שצריך ס' באותה חתיכה נגד מקום הדם, ואם אין בה ס', בעיני בקדירה ס' כנגד כל החתיכה. וראיתי בספר ערוך השלחן העתיקו והניחו בצ"ע. ובספר יד יהודה סי' ס"ז בפיה"ק סי' ק"י"ב העתיק ג"כ כן בשם הלחם יהודה משמיה דבית הלל, דאם אין ס' נגד אותו מקום, כל החתיכה אסורה מטעם איסור דבוק. וסיים שהוא פשוט, וכתב דיש לעיין בזה, כי בנמצא הוא בעופות."

עם זאת מסתבר, שאין הכוונה לפירורים קטנים ממש, אלא לגושים גדולים מעט יותר.

דין הורידים

במרדכי (חולין ס"ס תר"ס) מצינו: "השיב ר"י, על החוטין הנמצאים ברגלי בהמה ועוף ובירכי העוף, שישאל אדוני אם אסורין כשהן מלאים דם. רגלי הבהמה והעוף, לא ידעתי בהם חוטין שרגלין להאדים. ואם יארע באקראי, נראה לי כי טוב ליהדר ולהשליך אותם גידין או להתכס ולמלחם, כמו מורקי ואומצא דאסמיק, כי יש לחוש שמא בלועים מדם, כיון שאינן רגלין להיות אדומים. ואותם הנמצאים בירכי העוף, שרגלין תמיד להיות אדומים ואין העולם רגלין להסירם, מתוך המנהג נראה דמותרין. דיש לומר שאין זה דם, אלא גידין אדומים הם. ואף על פי כן קשה בעיני לאכלן, כשבאין לידי אלו אדומים ושחורים ונראים כמלאים דם. ואף על פי כן איני רגיל לנקרן קודם בישול, דלא חוּינן לרבנן קשישי דמצרכי הכי."

ע"פ זה פסק הרמ"א (יו"ד סי' ס"ה סעי' ג'): "כן המנהג שאין נוטלין מן העוף שום חוטין, רק חוטי הצואר, ובאותן יש ליהדר ליטולן משם, או יחתכם עם המפרקת לשנים... ונוהגין להתוך בירכי העופות בפרק הארכובה התחתונה, משום שלפעמים נמצאים חוטין אדומים ברגלי העופות. ואם לא עשה כן, מותר בדיעבד אפילו נתבשלו כן, אף על פי שנמצאו חוטין אדומים, שאינו אלא שומן בעלמא."

ובשו"ת רדב"ז (ח"א סי' ש"ג, הו"ד בקיצור בפ"ת שם) כתב: "שאלת ממני, אודיעך דעתי בחוטין הנמצאים בירך העוף אחר שנתבשל, אם הם מותרים או אסורים. תשובה... אם לא חתך את הוורידין בשעת שחיטה,

הדבר ברור שהם אסורים, וצריך לחטט ולנקר אותם, והשאר מתבטל בס', וכן כתב הרא"ש ז"ל. אבל אם חתך את הוורידין בשעת שחיטה, וגם עקר את החוטין שבצואר, בהא איכא פלוגתא אם מותר לבשל את העוף שלם או לא. שרבינו אפרים ז"ל כתב, שאין לבשל את העוף שלם, אעפ"י שחתך את הוורידין, עד שינתחנו אבר אבר ויסיר כל הגידין שיש בהם דם. ויש מי שמתיר לבשל לכתחלה, כיון שחתך הוורידין, וכן נהגו. ואפילו רבינו אפרים מודה דבדיעבד לא נאסר העוף.

וכן אני אומר לדעת המתירין, שאם מצא אה"כ חוטין מלאים דם, שהם אסורין באכילה, שאנו רואים בעיני שלא יצא אותו הדם דרך הוורידין. ומכל מקום אין אסור העוף ולא התבשיל, שהרי אין הדם שבהן מפעפע, וכל שכן אם יש ס' לבטלו. אבל הגידין בעצמן אסורין. וכן כתב הרב אב ב"ד ז"ל וז"ל, ודע כי לא מצאתי בהם ראייה להתיר, וגם דברתי עם רבי המובהק ר' משה בר' יוסף, ולא מצא להם ראייה להתיר, ע"כ. וא"כ יש תמיה גדולה, איך אין העולם נוהרין בזה, ולא ראינו מי שנתח את העוף נתחים נתחים, וכל החכמים לא ראינו שמיחו בהם... וצריכין אנו לדעת על מה סמכו. וי"ל דסמכו על דעת הרמב"ם ז"ל, דלא הזכיר חתיכת הוורידין כלל.

... עוד סמכו להם, שאין החוטין אסורים משום דם, אלא חוטי הלב וחוטי העוקץ וחוטי הלחי התחתון שבצדי הלשון, וכן החוטין הדקין שהם בתוך הלב... כיון דכל הני סמיכי לבית השחיטה, צריכי חתיכה ומליחה. הילכך דיידא ליכא למיחש, שהרי חותכין ראש הכנף בעוף, ודרך שם יוצא הדם ע"י מליחה, וכן דלועא. אבל שאר החוטין הנמצאים בגוף הבהמה והעוף, אין בהן משום דם. ואפ"י שנראה שהם מלאים דם אחר הבישול, אין זה דם, אלא מתקבץ ציר או שומן אל אותם החוטין ומתהפך לצורת דם כפי הכנת בית קבולו. והבן זה, שהוא טעם נכון לקיים דברי רז"ל דאמרו - חמשה חוטי בחיותא, תלתא משום תרבא, ותרי משום דמא, דיידא ודלועא משום דמא. ואנו רואין כמה חוטין בכל הגוף דאית בהו דמא. אלא במה שכתבנו אתי שפיר ויש סמך למנהג, ומנהג אבותינו תורה הוא. ותו דאין להחמיר בכל כיוצא בזה, שהרי אין בחוטין דם של תורה, דחלב דדם אסרה תורה, ולא חוטין, וכן דעת רש"י והרשב"א ז"ל. ואפילו תימא יש בו איסור תורה, אין בו מלקות. ותו, דכיון שנתבשל, יצא מתורת דם להתחייב עליו כרת. ותו, כיון דחותכין ראש העוף ורגליו וכנפיו, הוי כאלו נתחו, ומותר אפילו לדעת המחמירין.

ואעפ"י שכתבתי כל זה להעמיד המנהג, מכל מקום לא סמכתי על עצמי לאכול אותם החוטין שנמצאים בעוף מלאים דם אחר הבישול, אלא אני משליך אותם ואוכל השאר. ורוב מה שנמצאים הוא בירך של העוף, ולכך למדתי את אנשי ביתי להתוך בירכי העוף קרוב לגוף, וכן בגוף חתיכות, כדי שיצא הדם ע"י מליחה. ואף גם זאת, אם ימצא חוט מלא דם, אני משליכו, לחוש לדברי המחמירין. ואינו אוסר על אחרים, אלא מניחם לנהוג מנהגם."

שיעורים הנמסרים מפי מורינו הגאב"ד שליט"א
יום שני | בשעה 21:00
בבית המדרש קאמרנא רחוב דבורה הנביאה 14
הלכות יחוד
יום שישי | בשעה 09:30
בבית המדרש אש קודש רש"י 12
הלכות פדיון הבן
שבת אהר"צ | שעה ורבע לפני זמן הדלה"ג
בבית המדרש קהל חסידים שכונת רח' הרב לוין 3
הלכות שבת - מלאכת מבלש

שעות קבלת קהל בבית ההוראה
ע"י הגאב"ד שליט"א
8:15-8:30 בבית הכנסת קהל חסידים
רח' הרב לוין 1 שיכון ה' ב"ב
(לשאלות קצרות בלבד)
13:00-13:45 בבית הכנסת מאקאווא רבנו תם ב"ב
ביום ו' בין השעות 10:30-11:00
19:15-20:45 בבית הכנסת אנטוניא הושע ב"ב

ניתן להאזין לשיעורי הגאב"ד שליט"א, בטלפון: 073-3718126

כל התוצאות הדפסת הגיליון נתגברו ע"י הנדיב היקר החפץ בעילום שמו לע"ג רבינו הגדול פוסק הדור בעל שבט הלוי וגאב"ד זכרון מאיר רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל

לקביעת תור לבוררות ברני ממונות ושאר עניינים ע"י הגאב"ד שליט"א ניתן לפנות לקו בית ההוראה בשלוחה 3 | לשאלות כהלכה והערות בענין העלון ניתן לפנות למייל b038055000@gmail.com

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000